

biotopen te hebben. De weidevogels, broedden uiteraard op het droge gedeelte. Dat een soort als de Roerdomp op het natte gedeelte broedde, wil het geenszins zeggen, dat hij op plaatsen waar geen „riet in water” is, niet zou broeden.

Het gemiddelde aantal vogels per ha, dat hier gevonden werd, kan men niet als maatstaf nemen voor elke andere plaats waar riet staat. Vooral bij de Kleine karkiet kan de dichtheid in smalle rietstroken en kleine rietveldjes, vooral die welke in de loop der jaren steeds kleiner geworden zijn, enorm oplopen.

Zoals zovele rietgebieden is ook Het Rietbos een belangrijke pleisterplaats voor vele vogels op doortrek. Daar de meeste doortrekkers in het riet verborgen zitten, en geen of weinig geluid laten horen, ontgaan ze ons meestal. De heer Boer ving met ons enige van deze doortrekkers ten behoeve van het ringonderzoek. Dit waren o.a. Blauwborsten, Waterrietzangers, Fittissen, een Paapje, een Grasmus en de subsp. *fulvescens* van de Tjiftjaf. Boven dien zagen we nog een Roodborsttapuit.

Ook als slaapplek is Het Rietbos van betekenis. Het is een imposant gezicht om op een winteravond duizenden Spreeuwen uit de hele omtrek, in wolken tegelijk, in het riet te zien „duikelen”. Een totaal van 600.000 op hoogtijdagen is geen zeldzaamheid. Ook slapen hier nog Boeren- en Oeverzwaluwen.

Dan tot slot nog even de Zwarte stern. In sommige jaren vestigde deze zich tussen het riet. Zo was er in 1965 een kolonie van ongeveer 15 paar. Het behandelde gebied te Oudorp vormt tezamen met andere rietvelden in Noordholland misschien wel de laatste rustcentra voor sommige trekvogels in het verkavelde en geurbaniseerde poldergebied. De opvallende dichtheid van Grote- en Kleine karkiet, rietvogels bij uitstek, moet hier misschien gezien worden als een bewijs dat er rietvelden te kort zijn. Daarom is elk rietgebied van redelijke omvang, vooral voor rietvogels, van essentieel belang. Behoud en bescherming van deze gebieden is belangrijker dan men misschien wel denkt.

De Tamme kastanje in de Kaapse Bossen

C. SIPKES.

In De Levende Natuur van september 1966 roert Prof. Westhoff een interessant geval aan: die eenzame Tamme kastanje met rijkere vegetatie eronder en één Breedbladige wespenorchis, die verder in de omgeving ontbreekt.

Zo zien we weer dat in sommige gevallen exoten bij kunnen dragen tot „completeering” van onze flora. Zonder tot een positieve conclusie te komen acht de schrijver een verband met dieren, ev. Reeën die door de kastanje aangelokt zouden wor-

den, wat dan weer die afwijkende vegetatie veroorzaakt zou kunnen hebben, niet onmogelijk.

Hier in de duinen zijn analoge gevallen. Waar Konijnen hun vaste plekken hebben, waar ze urineren, is de vegetatie donkerder en staan er meer lage grassen. Waar onder geboomte plotseling veel brandnetels staan komen extra veel vogels (soms is het een reigerkolonie) en vallen stikstofplanten als Hondsdraf en Drienerfmuur op. Die vogelmest brengt ook kalk in de grond,

Fig. 1. Breedbladige wespenorchis in gebied met matige konijnenstand, tussen de ruijgte, geheel gespaard. Oostvoorne. Foto C. Sipkes.

maar dit geeft in onze kalkrijke duinen geen andere vegetatie.

Op kalkarme gronden reageren bepaalde soorten wel op het aanbrengen van kalk. Zo komen in kalkarme bossen, waar villa's gebouwd worden, op de voormalige kalkput en langs de muren veel..... Breedbladige wespenorchis; zo in de tuin van de schrijver Evert Zandstra in Bennekom. Zeer duidelijk is dit ook op het kalkarme terrein van Bio-Vacantieoord in Bergen aan Zee, waar na het aanbrengen van kalkmergel deze plant bij honderden optrad. Bij meeuwenkolonie's bij Schoorl, ook

in kalkarme duinen, komen kalkplanten voor, zoals Driedistel en Muurpeper. Dit kan natuurlijk evengoed van gemorste schaaldieren zijn als van vogelmest.

Ik ben er dan ook vrij zeker van dat het niet de mest is geweest van een zoogdier, die weinig of geen kalk bevat, welke het optreden van de Wespenorchis onder de Tamme kastanje bij Doorn veroorzaakte, maar van een vogel. Want vogelmest bevat kalkpartikels, omdat vogels gruis, ev. van kalkresten tot zich nemen ook voor de produktie van de eierschalen.

En ik ben er ook vrij zeker van dat het hier de Vlaamse gaai betreft, aangelokt door de vruchten van de Tamme kastanje. Nu is mij niet bekend of deze ook kastanjevruchten eet, wel veel eikels. Maar met zijn intelligentie zal hij zeker ook de zetmeelrijke tamme kastanjes hebben weten te waarderen. Wat zeggen onze vogelkenners hiervan?

Verder schrijft Prof. Westhoff (op blz. 197): „Opvallend is hier één ex. Breedbladige Wespenorchis (*Epipactis helleborine*), die op 19 juni nagenoeg geheel was aangevreten en op 2 juli nagenoeg geheel was opgevreten: vermoedelijk niet door Konijnen, daar deze orchideeën vermijden wanneer er (zoals hier) ander voedsel in overvloed is”.

Hoe de toestand in de Kaapse Bossen is, is mij niet bekend, maar in zijn algemeenheid is dit geen regel. Juist deze orchidee vormt, ook als er voldoende ander voedsel is, een grote attractie voor de Konijnen. Ik geef hierbij twee foto's, dit najaar gemaakt. Veel Konijnen zijn er niet, de myxomatose zorgt daar wel voor. In de ruijgte worden de planten gespaard (fig. 1), maar in hetzelfde terrein worden alle planten, die in open zand staan, opgevreten, zodat er geen sprake is van bloei of vruchtzetting (fig. 2).

De Vleeskleurige orchis is tamelijk „proof” ten opzichte van Konijnen, ook de Moeras-wespenorchis. Maar het schijnt dat de Breedbladige wespenorchis iets in de knoppen heeft (aanleg van honing?) dat juist Konijnen lokt. Mij is ook geen orchidee bekend, die een groter attractie voor de Konijnen vormt dan juist deze soort. Maar mogelijk is het ook de kalk in de orchidee.

Het ligt voor de hand dat deze planten in de zeer kalkrijke duinen meer kalk bevatten dan op de Utrechtse heuvelrij, waar zelfs wat vogelmest nooit dat kalkgehalte aan de grond zal geven dat er in de duinen is. Konijnen geven ook de voorkeur aan kalkrijke streken boven zure gronden. Dit natuurlijk niet om de bodem, maar om de vegetatie, die ook meer kalk bevat.

In het door Prof. Westhoff gesignaleerde geval kunnen ook Fasanten de wespenorchis vernield hebben. Ik weet echter geen voorbeelden dat deze de planten vernielden, wel de bloemen (Bijenorchis).

In dit verband is het ook gewenst recht te zetten, wat er staat in de Flora Neerlandica, deel I afl. 5, op blz. 40 over Herminium: „Handhaaft zich in de concurrentiestrijd voornamelijk dank zij het Konijn, dat deze plant niet eet”.

Dit is, zoals het er staat, niet juist. Eén geval is bekend (bij het Kwakjeswater op Voorne) dat een groeiplaats van Herminium door konijnevraat in de winter kaal gemaakt werd, wat gunstig was voor deze kleine orchidee. In de zomer hadden de Konijnen voldoende te eten in hoger gelegen duinen, dicht bij de holen. Toen een afrastering om de groeiplaats werd gezet en de Konijnen er ook in de winter minder konden grazen, werd het terrein te ruig (ook al door stijging van het grond-

water en het weren van wandelaars), verdween de Herminium en hiermede ook het Tere guichelheil. Op andere groeiplaatsen, waar deze toevallige omstandigheden niet aanwezig zijn, zoals bij de Houten Paardjes en in Overveen in de Kennemerduinen, is wel degelijk vraat aan de bloemen van Herminium te constateren. Zij het nooit zo erg als bij de Breedbladige wespenorchis.

Fig. 2. Breedbladige wespenorchis op dezelfde plek als fig. 1 (op 25 cm afstand van de vorige), maar op open standplaats: zwaar aangevreten door Konijnen. Oostvoorne. Foto C. Sipkes.